

Сборник съдебна практика

РЕШЕНИЕ НА СЪДА (четвърти състав)

16 януари 2025 година*

„Преюдициално запитване — Съдебно сътрудничество по наказателноправни въпроси — Директива (ЕС) 2016/343 — Член 8 — Право на лицата да присъстват на съдебния процес — Уведомяване за съдебния процес и за последиците от неявяване — Невъзможност да се установи местонахождението на обвиняемия въпреки положените от компетентните органи разумни усилия — Възможност за задочен процес и задочно решение — Член 9 — Право на нов съдебен процес или на друго средство за правна защита, което позволява ново разглеждане на делото по същество — Липса на такова право, когато засегнатото лице се укрие от правосъдието“

По дело C-644/23 [Стангалов]¹

с предмет преюдициално запитване, отправено на основание член 267 ДФЕС от Софийски градски съд (България) с определение от 26 октомври 2023 г., постъпило в Съда на 26 октомври 2023 г., в рамките на наказателно производство срещу

IR,

при участието на

Софийска градска прокуратура

СЪДЪТ (четвърти състав),

състоящ се от: С. Lycourgos (докладчик), председател на трети състав, изпълняващ функцията на председател на четвърти състав, S. Rodin и O. Spineanu-Matei, съдии,

генерален адвокат: J. Richard de la Tour,

секретар: A. Calot Escobar,

предвид изложеното в писмената фаза на производството,

като има предвид становищата, представени:

– за Европейската комисия, от J. Vondung и Ив. Залогин, в качеството на представители,

* Език на производството: български.

¹ Името на настоящото дело е измислено. То не съвпада с истинското име на никоя от страните в производството.

предвид решението, взето след изслушване на генералния адвокат, делото да бъде разгледано без представяне на заключение,

постанови настоящото

Решение

- 1 Преюдициалното запитване се отнася до тълкуването на членове 8 и 9 от Директива (ЕС) 2016/343 на Европейския парламент и на Съвета от 9 март 2016 година относно укрепването на някои аспекти на презумпцията за невинност и на правото на лицата да присъстват на съдебния процес в наказателното производство (ОВ L 65, 2016 г., стр. 1), както и на член 47 от Хартата на основните права на Европейския съюз (наричана по-нататък „Хартата“).
- 2 Запитването е отправено в рамките на наказателно производство, образувано срещу IR за деяния, които могат да съставляват данъчни престъпления, наказуеми с лишаване от свобода.

Правна уредба

Правото на Съюза

- 3 Съображения 33, 35—39, 47 и 48 от Директива 2016/343 гласят:
„(33) Правото на справедлив съдебен процес е един от основните принципи на демократичното общество. На него се основава правото на заподозрените и обвиняемите да присъстват на съдебния процес, което следва да бъде гарантирано в целия [Европейски с]ъюз.
[...]
(35) Правото на заподозрените и обвиняемите да присъстват на съдебния процес не е абсолютно. При определени обстоятелства заподозреният или обвиняемият следва да може да се откаже от него изрично или мълчаливо, но по недвусмислен начин.
(36) При определени обстоятелства решението относно вината или невинността на заподозрения или обвиняемия следва да може да бъде постановено дори и ако въпросното лице не присъства на съдебния процес. Такъв може да е случаят, когато заподозреният или обвиняемият е бил уведомен своевременно за съдебния процес и за последиците от неявяване, но въпреки това лицето не се яви. Уведомяването на заподозрения или обвиняемия за съдебния процес следва да означава призоваване на заподозрения или обвиняемия, лично или по друг начин, като на въпросното лице се предоставя официална информация относно датата и мястото на съдебния процес по начин, който му дава възможност да се осведоми за съдебния процес. Уведомяването на заподозрения или обвиняемия за последиците от неявяване, следва да означава по-специално, че лицето е било уведомено, че решението може да бъде постановено, ако не се яви на съдебния процес.“

- (37) Следва да бъде възможно да се проведе съдебен процес, който да доведе до постановяването на решение относно вината или невинността и в отсъствието на заподозрения или обвиняемия, ако последният е бил информиран относно съдебния процес и е упълномощил адвокат, избран от самия него или назначен от държавата, който да го представлява на съдебния процес, и който се е явил на процеса от името на заподозрения или обвиняемия.
- (38) При разглеждане на въпроса дали начинът на предоставяне на информацията е достатъчен, за да гарантира осведомяването на лицето за съдебния процес, следва, когато е уместно, да се обръща особено внимание на усилията, които публичните органи са положили, за да информират заинтересованото лице, и на усилията, които заинтересованото лице е положило, за да получи предназначенията за него информация.
- (39) Когато държавите членки предвиждат възможността за провеждане на съдебен процес в отсъствието на заподозрения или обвиняемия, но условията за постановяване на решение в отсъствието на определен заподозрян или обвиняем не са могли да бъдат изпълнени, тъй като местонахождението на заподозрения или обвиняемия не е могло да бъде установено въпреки положените разумни усилия, например, защото лицето е избягало или се е укрило, би следвало все пак да има възможност за постановяване на решение в отсъствието на заподозрения или обвиняемия и за изпълнение на това решение. В такъв случай държавите членки следва да гарантират, че при информирането на заподозрения или обвиняемия за решението, по-специално когато лицето е задържано, то следва да бъде информирано и за възможността да обжалва решението и за правото на нов съдебен процес или друго средство за правна защита. [...]

[...]

- (47) Настоящата директива утвърждава основните права и принципи, признати в Хартата и [Европейската конвенция за защита на правата на човека и основните свободи, подписана в Рим на 4 ноември 1950 г. (наричана по-нататък „ЕКПЧ“)], [...] По-конкретно, следва да се вземе предвид член 6 [ДЕС], съгласно който Съюзът признава правата, свободите и принципите, определени в Хартата, и съгласно който основните права, както са гарантирани от ЕКПЧ и както произтичат от общите конституционни традиции на държавите членки, представляват общи принципи на правото на Съюза.
- (48) Тъй като с настоящата директива се въвеждат минимални предписания, държавите членки следва да могат да разширят правата, установени в нея, за да осигурят по-висока степен на защита. Степента на защита, предоставена от държавите членки, никога не следва да пада под стандартите, определени в Хартата и ЕКПЧ, съгласно тълкуването им от Съда на Европейския съюз и от Европейския съд по правата на човека“.

4 Член 1 от тази директива е озаглавен „Предмет“ и гласи:

„С настоящата директива се установяват общи минимални правила относно:

а) някои аспекти на презумпцията за невинност в наказателното производство;

б) правото на лицата да присъстват на съдебния процес в наказателното производство“.

- 5 Член 8 от посочената директива е озаглавен „Право на лицата да присъстват на съдебния процес“ и предвижда:

„1. Държавите членки гарантират, че заподозрените и обвиняемите имат правото да присъстват на съдебния процес срещу тях.

2. Държавите членки могат да предвидят възможност съдебният процес, в който може да бъде постановено решение относно вината или невинността на заподозрения или обвиняемия, да се проведе в негово отсъствие, при условие че:

- а) заподозреният или обвиняемият е бил уведомен своевременно за съдебния процес и за последиците от неговото неявяване; или
- б) заподозреният или обвиняемият, след като е бил уведомен за съдебния процес, се представлява от упълномощен да го защитава адвокат, избран от самия него или назначен от държавата.

3. Постановеното в съответствие с параграф 2 решение може да бъде изпълнено срещу заподозрения или обвиняемия.

4. Когато държавите членки допускат възможността за провеждане на съдебен процес в отсъствието на заподозрения или обвиняемия, но компетентните органи не са в състояние да изпълнят условията, предвидени в параграф 2 от настоящия член, тъй като местонахождението на заподозрения или обвиняемия не може да бъде установено въпреки положените разумни усилия, държавите членки могат да предвидят, че решението може все пак да бъде постановено и изпълнено. В такъв случай държавите членки гарантират, че при информирането на заподозрения или обвиняемия за решението, по-специално когато лицето бъде задържано, то бива информирано и за възможността да обжалва решението и за правото му на нов съдебен процес или на друго средство за правна защита, в съответствие с член 9.

[...]“.

- 6 Член 9 от същата директива е озаглавен „Право на нов съдебен процес“ и гласи:

„Държавите членки гарантират, че когато заподозреният или обвиняемият не е присъствал на съдебния процес срещу него и условията, предвидени в член 8, параграф 2, не са били изпълнени, засегнатото лице има право на нов процес или на друго правно средство за защита, което позволява ново разглеждане на делото по същество, включително и разглеждане на нови доказателства, и може да доведе до отмяна на първоначалното решение. В тази връзка държавите членки гарантират, че заподозреният или обвиняемият има правото да присъства, да участва ефективно в съответствие с процедурите по националното право, и да упражнява правото си на защита“.

Българското право

- 7 Член 94, алинеи 1 и 3 от Наказателно-процесуалния кодекс (ДВ, бр. 86 от 28 октомври 2005 г.), в приложимата към главното производство редакция (наричан по-нататък „НПК“), гласи:

„1. Участието на защитник в наказателното производство е задължително, когато [...] делото се разглежда в отсъствието на обвиняемия;

[...]

3. Когато участието на защитник е задължително, съответният орган назначава за защитник адвокат“.

- 8 Член 219, алинея 3, точка 3 от НПК предвижда:

„В постановлението за привличане на обвиняем [...] се посочват [...] деянието, за което се привлича [съответното лице], и правната му квалификация“.

- 9 Съгласно член 246, алинея 1 от НПК:

„Прокурорът съставя обвинителен акт, когато е убеден, че са събрани необходимите доказателства за [...] повдигане на обвинение пред съда [...]“.

- 10 Член 247в, алинея 1 от НПК гласи:

„По разпореждане на съдията-докладчик препис от обвинителния акт се връчва на подсъдимия. С връчването на обвинителния акт на подсъдимия се съобщава за насрочването на разпоредителното заседание [...], както и че делото може да бъде разгледано и решено в негово отсъствие при условията на чл. 269“.

- 11 Член 269 от НПК предвижда:

„1. По дела с обвинение за тежко престъпление присъствието на подсъдимия в съдебно заседание е задължително.

[...]

3. Когато това няма да попречи за разкриване на обективната истина, делото може да бъде разгледано в отсъствие на подсъдимия, ако:

1. не е намерен на посочения от него адрес или е променил същия, без да уведоми съответния орган;

2. местоживеенето му в страната не е известно и след щателно издирване не е установено.

[...]

4. се намира извън пределите на Република България и [...] местоживеенето му не е известно“.

12 Съгласно член 423, алинея 1 от НПК:

„В шестмесечен срок от узнаване на влязлата в сила присъда [...] задочно осъденият може да направи искане за възобновяване на наказателното дело поради неучастието му в наказателното производство. Искането се уважава, освен ако осъденият след предявяване на обвинението в досъдебното производство се е укрил, поради което процедурата по чл. 274в, ал. 1 не може да бъде изпълнена или след като е изпълнена, не се е явил в съдебното заседание без уважителна причина“.

Главното производство и преюдициалните въпроси

- 13 През 2016 г. IR е обвинен в участие в организирана престъпна група с цел извършване на данъчни престъпления, за които се предвижда наказание лишаване от свобода.
- 14 На 19 април 2016 г. на IR е предявено постановление за привличане на обвиняем за тези престъпления, съставено на основание член 219 от НПК.
- 15 След предявяването на обвинението в досъдебното производство IR се ползва от услугите на упълномощен от него адвокат и посочва адрес, на който може да бъде намерен.
- 16 На 8 юни 2016 г. разследването е приключило и делото е изпратено на прокурора.
- 17 На 9 декември 2016 г. прокурорът съставя обвинителен акт на основание член 246 от НПК и изпраща делото срещу IR на Специализирания наказателен съд (България).
- 18 Въпреки опитите на Специализирания наказателен съд да призове IR лично за явяване в съдебното заседание, не е било възможно IR да бъде намерен нито на посочения от него адрес, нито на друг адрес. При тези обстоятелства предвидените в член 247в, алинея 1 от НПК действия, сред които е връчването на IR на препис от обвинителния акт по член 246 от НПК, не са могли да бъдат извършени.
- 19 На IR е назначен служебен адвокат. Този адвокат обаче не е успял да се свърже с него и е отказал да го защитава. Другите адвокати, които впоследствие са били служебно назначени, също не са могли да установят контакт с IR.
- 20 След като се установява, че обвинителният акт е опорочен от нередовност, този акт е обявен за недействителен и съответно производството е прекратено. Впоследствие е съставен нов обвинителен акт по член 246 от НПК и е образувано ново производство. Във връзка с това IR отново е издирван, включително чрез негови родственици, стари работодатели и мобилни оператори, без обаче да бъде намерен.
- 21 С определение от 27 октомври 2020 г. Специализираният наказателен съд решава да спре производството и да постави на Съда следните преюдициални въпроси:
- „1. Чл. 8 ал.2 б. „б“ вр. съобр. 36—39 от Директива [2016/343] [...] следва ли да се тълкув[а] като обхваща[щ] случая, при който подсъдимият е бил уведомен за повдигнатото против него обвинение, в неговия първоначален вариант и след това поради укриването си обективно не може да бъде уведомен за съдебния процес, като е защитаван от служебно определен адвокат, с когото не поддържа никаква връзка?

2. При отрицателен отговор:

Съответна ли е на чл. 9 [...] от Директива [2016/343] [...] национална правна уредба (чл. 423 [...] НПК), съобразно която не се предвижда правна защита срещу задочно извършени следствени действия и срещу задочно осъждане, ако подсъдимият, след като е бил уведомен за първоначалния вариант на обвинението, се е укрил и поради това не е можел да бъде уведомен за датата и мястото на съдебното заседание и за последиците от неявяването си?

3. При отрицателен отговор:

Нормата на чл. 9 от Директива [2016/343] вр. чл. 47 от Хартата има ли директен ефект?“.

- 22 По това преюдициално запитване е постановено решение от 19 май 2022 г., Специализирана прокуратура (Производство срещу обвиняем, който се е укрил) (C-569/20, EU:C:2022:401), чийто диспозитив гласи:

„Членове 8 и 9 от Директива [2016/343] трябва да се тълкуват в смисъл, че когато, въпреки положените от тях разумни усилия, компетентните национални органи не успеят да установят местонахождението на обвиняем и поради това не успеят да му предоставят информация относно образувания срещу него процес, този обвиняем може да бъде съден и евентуално осъден задочно, но в този случай по принцип той трябва да има възможност след съобщаване на присъдата да се позове директно на предоставеното от тази директива право на възобновяване на процеса или на достъп до еквивалентно средство за правна защита, което води до ново разглеждане на делото по същество в негово присъствие. Това право обаче може да му бъде отказано, ако от точни и обективни данни е видно, че посоченото лице е получило достатъчно информация, за да знае, че срещу него ще се води съдебен процес, и умишлено и с намерение да избегне правосъдието е попречило на органите да го уведомят официално за съдебния процес“.

- 23 Софийски градски съд (България), на който след закриването на Специализирания наказателен съд е прехвърлено образуваното срещу IR наказателно производство и който при това положение е запитващата юрисдикция, констатира, че след постановяването на решение от 19 май 2022 г., Специализирана прокуратура (Производство срещу обвиняем, който се е укрил) (C-569/20, EU:C:2022:401), българската съдебна практика по член 423 от НПК е останала неизменна. По-специално Върховният касационен съд (България), който има изключителна компетентност да се произнася по искания за нов съдебен процес, продължава да прилага член 423 от НПК в смисъл, че всяко лице, което се укрива след като е получило постановлението за привличане на обвиняем по член 219 от НПК, в случай на задочно осъждане, няма право на нов съдебен процес.
- 24 Въз основа на това запитващата юрисдикция заключава, че в случай на задочно осъждане на IR евентуалното последващо негово искане за провеждане на нов съдебен процес би било обречено на неуспех.
- 25 Според тази юрисдикция обаче IR би трябвало по силата на основното си право на справедлив съдебен процес, признато в член 47 от Хартата и отразено в член 8, параграф 4 и член 9 от Директива 2016/343, да се ползва от правото на нов съдебен процес.

- 26 В това отношение посочената юрисдикция обръща внимание на факта, че постановлението за привличане на обвиняем, получено лично от IR на 19 април 2016 г., спада към фазата на разследването, която предхожда изпращането на делото на прокурора. Това първоначално обвинение съдържа само кратко изложение на фактическите и правните обстоятелства, за да информира заподозряното лице, че е обвинено в извършването на определено деяние, и да му даде възможност да представи обяснения в това отношение.
- 27 Запитващата юрисдикция подчертава, че към момента, в който засегнатото лице получи това първоначално обвинение, все още не са известни всички уличаващи и оневиняващи доказателства. Решението на прокурора да състави обвинителния акт по член 246 от НПК и съответно да внесе делото в компетентния съд, също не е известно в хода на разследването.
- 28 Следователно едва при получаването на обвинителния акт, съставен на основание член 246 НПК, засегнатото лице за първи път разбира, че ще има съдебен процес. Също така едва на този етап то е уведомено за възможността делото да бъде разгледано в негово отсъствие.
- 29 Според запитващата юрисдикция както член 423, алинея 1 от НПК, така и практиката на Върховния касационен съд по тази разпоредба са несъвместими с член 8, параграф 4 и член 9 от Директива 2016/343, тъй като лишават от правото на нов съдебен процес неприсъстващите на съдебния процес лица, въпреки че не са били изпълнени условията по член 8, параграф 2 от тази директива.
- 30 При тези условия запитващата юрисдикция иска, преди евентуалното задочно осъждане на IR, да получи допълнителни разяснения от Съда относно приложното поле на правото на нов съдебен процес по отношение на лицата. Ако от тези разяснения действително следва, че правото на Съюза не допуска член 423, алинея 1 от НПК, ще трябва да се определи и дали запитващата юрисдикция може и дори трябва да откаже да се произнесе в задочно производство срещу IR, за да се избегне последващо нарушаване на правото му на справедлив съдебен процес.
- 31 В това отношение запитващата юрисдикция отбелязва, че разполага със сигурна информация, от която следва, че Върховният касационен съд ще откаже да признае правото на IR на нов съдебен процес. Тази информация била свързана с факта, че този върховен съд не е адаптирал практиката си след постановяването на решение от 19 май 2022 г., Специализирана прокуратура (Производство срещу обвиняем, който се е укрил) (C-569/20, EU:C:2022:401), и трайно отказва да вземе предвид Директива 2016/343.
- 32 При тези обстоятелства Софийски градски съд решава да спре производството и да постави на Съда следните преюдициални въпроси:
- „1. Съответен ли е на чл. 9 вр. чл. 8 ал. 4 вр. ал. 2 от Директива 2016/343 национален закон — чл. 423 ал. 1 изр. 2 пр. 1 НПК — съобразно който подсъдим, осъден в негово отсъствие, няма право на нов процес в негово присъствие, ако се е укрил, след като е бил информиран за най-общите елементи от обвинението в досъдебната фаза и именно поради това укриване не е било възможно да бъде уведомен за обвинението в неговата пълнота, за съдебното производство, образувано по това обвинение и за последиците от неявяването му в това съдебно производство; а също така той няма право на нов процес с негово присъствие, ако е защитаван от служебно определен адвокат, без значение, че няма никаква връзка между него и този адвокат[?]

2. При отрицателен отговор — чл. 8 от Директива 2016/343 и чл. 47 от Хартата изискват или позволяват на запитващата юрисдикция да откаже да разгледа по същество обвинението против такъв подсъдим и да постанови задочна присъда против него, ако е убедена, въз основа на сигурни сведения, че националната върховна съдебна институция, която има изключителна компетентност да се произнесе по искане от задочно осъден за нов процес в негово присъствие, по главното дело няма да уважи такова искане и няма да възобнови делото, доколкото няма да приложи правилото на чл. 9 вр. чл. 8 ал. 4 вр. ал. 2 от Директивата, вместо което ще приложи националния закон и по този начин ще лиши подсъдимия, осъден в негово отсъствие, от правото му да присъства в наказателния процес, гарантирано от правото на Съюза[?]“.

По преюдициалните въпроси

По първия въпрос

- 33 С първия си въпрос запитващата юрисдикция по същество иска да се установи дали членове 8 и 9 от Директива 2016/343 трябва да се тълкуват в смисъл, че не допускат национална правна уредба, съгласно която лице, което се укрива, след като му е предявено първоначално обвинение във фазата по разследване в наказателното производство, като по този начин възпрепятства органите да го уведомят лично за окончателния обвинителен акт и за датата и мястото на съдебния процес срещу него, което по време на този съдебен процес е защитавано от служебно назначен адвокат, който няма контакт с него, и което при тези обстоятелства е осъдено задочно, няма право, ако бъде установено местонахождението му и бъде задържано с оглед на изпълнението на наказанието си, на нов съдебен процес.
- 34 Следва да се припомни, че в съответствие с член 1 Директива 2016/343 нейната цел е да установи общи минимални правила относно някои елементи на наказателното производство, сред които „правото на лицата да присъстват на съдебния процес“. Както изрично се потвърждава от съображение 33 от тази директива, това право е неразделна част от основното право на справедлив съдебен процес (решение от 19 май 2022 г., Специализирана прокуратура (Производство срещу обвиняем, който се е укрил), C-569/20, EU:C:2022:401, т. 25).
- 35 В съответствие с член 8 от Директива 2016/343 обаче държавите членки могат при определени условия да предвидят задочно провеждане на съдебния процес, като се има предвид, че когато се провежда такъв съдебен процес, въпреки че не са изпълнени условията, предвидени в член 8, параграф 2 от тази директива, засегнатото лице — съгласно член 8, параграф 4 и член 9 от посочената директива, които имат директен ефект — има право „на нов съдебен процес или на друго правно средство за защита, което позволява ново разглеждане на делото по същество [...] и може да доведе до отмяна на първоначалното решение“ (наричано по-нататък „право на нов съдебен процес“) (вж. в този смисъл решение от 19 май 2022 г., Специализирана прокуратура (Производство срещу обвиняем, който се е укрил), C-569/20, EU:C:2022:401, т. 26—28).
- 36 От това следва, че задочно осъденият може да бъде лишен от правото на нов съдебен процес само ако са изпълнени условията по член 8, параграф 2 от Директива 2016/343 (решение от 19 май 2022 г., Специализирана прокуратура (Производство срещу обвиняем, който се е укрил), C-569/20, EU:C:2022:401, т. 31).

- 37 Следователно, когато засегнатото лице не е било уведомено своевременно за съдебния процес или когато, след като е било уведомено за него, не е било уведомено за последиците от неговото неявяване, нито е било представлявано от упълномощен да го защитава адвокат, то по принцип има право на нов съдебен процес, от момента, когато е узнало за задочно постановената присъда. При това положение Директива 2016/343 не допуска национална правна уредба, която изключва това право единствено с мотива, че засегнатото лице се е укрило и органите не са успели да установят местонахождението му (вж. в този смисъл решение от 19 май 2022 г., Специализирана прокуратура (Производство срещу обвиняем, който се е укрил), C-569/20, EU:C:2022:401, т. 41—47).
- 38 Както следва от съображение 38 от тази директива, за да се определи дали лицето е било уведомено за съдебния процес срещу него, следва да се обърне особено внимание, от една страна, на усилията, които публичните органи са положили, за да го информират за съдебния процес, и от друга страна, на усилията, които това лице е положило, за да получи предназначенията за него информация. Следователно трябва да се приеме, че посоченото лице няма право на нов съдебен процес, ако точни и обективни данни показват, че когато, макар и официално уведомено, че е обвинено в извършването на престъпление и поради това знае, че срещу него ще се води съдебен процес, засегнатото лице умишлено прави така, че да избегне официалното получаване на информацията относно датата и мястото на съдебния процес. Може да се приеме, че са налице такива точни и обективни данни например когато лицето е съобщило умишлено неверен адрес на компетентните в областта на наказателното правораздаване национални органи или вече не се намира на адреса, който е съобщило (решение от 19 май 2022 г., Специализирана прокуратура (Производство срещу обвиняем, който се е укрил), C-569/20, EU:C:2022:401, т. 48—50).
- 39 В случая, ако се окаже, че съставеният на основание член 246 от НПК окончателен обвинителен акт, и документът, посочващ датата и мястото на насрочения съдебен процес, са били изпратени и действително доставени на адреса, който IR е съобщил на органите на досъдебното производство след предявяване на първоначалното обвинение по член 219 от НПК, такива обстоятелства биха могли, ако съдържанието на този окончателен обвинителен акт съответства, що се отнася до деянията, предмет на обвинение, и правната им квалификация, на съдържанието на първоначалното обвинение, да представляват точни и обективни данни, от които може да се приеме, че IR е поправил на органите да го уведомят официално за процеса, след като е бил информиран за повдигнатото срещу него обвинение и следователно е разполагал с достатъчно информация, за да знае, че срещу него ще се води съдебен процес, и е напуснал, с намерението да избегне правосъдието, адреса, който е съобщил на органите (вж. в този смисъл решение от 19 май 2022 г., Специализирана прокуратура (Производство срещу обвиняем, който се е укрил), C-569/20, EU:C:2022:401, т. 58).
- 40 Този извод не се опровергава от факта, че във фазата на разследването в наказателното производство все още не е сигурно, че първоначалното обвинение, с което засегнатото лице се е запознало, ще бъде последвано от окончателен обвинителен акт и следователно от съдебен процес. Всъщност, от една страна, от самия текст на членове 8 и 9 от Директива 2016/343 следва, че общите минимални правила, предвидени в тези членове, се прилагат както за „заподозрените“, така и за „обвиняемите“. При това положение лицата, които са заподозрени в извършване на престъпление, попадат в приложното поле на тези правила, дори ако все още формално не им е повдигнато обвинение.

- 41 От друга страна, с оглед на практиката на Европейския съд по правата на човека, която, видно от съображения 47 и 48 от Директива 2016/343, трябва да се вземе предвид при своето тълкуване, е достатъчно — за да се заключи, че засегнатото лице умишлено избягва правосъдие, като се укрива, въпреки че е имало информация, позволяваща му да знае, че срещу него ще се води съдебен процес — от обстоятелствата по случая да следва, че засегнатото лице се е укрило, след като е разбрало, че делото му вероятно ще бъде отнесено пред съда (ЕСПЧ, 26 януари 2017 г., Лена Атанасова с/у България, CE:ECHR:2017:0126JUD 005200907, § 48).
- 42 Следователно при наличието на такива обстоятелства държавите членки могат да приемат, че своевременното изпращане от компетентните органи на официалния документ, посочващ датата и мястото на съдебния процес, на адреса, който засегнатото лице е съобщило на тези органи по време на разследването по делото, и представеното доказателство, че този документ действително е бил доставен на този адрес, са равнозначни на уведомяване на това лице, което се е укрило, относно тази дата и място в съответствие с член 8, параграф 2 от Директива 2016/343. Това обаче може да е така само при условие че посочените органи са положили разумни усилия, за да установят местонахождението на лицето и да го призват лично или по друг начин да го уведомят официално за датата и мястото на съдебния процес, както се предвижда в съображение 36 от тази директива. В този случай се счита, че засегнатото лице е уведомено за съдебния процес и че доброволно и недвусмислено се е отказало да упражни правото си да присъства на него (вж. в този смисъл решение от 19 май 2022 г., Специализирана прокуратура (Производство срещу обвиняем, който се е укрил), C-569/20, EU:C:2022:401, т. 48).
- 43 Освен това е важно да се уточни, че дори когато по този начин се счита, че то е било уведомено за съдебния процес и се е отказало доброволно и недвусмислено да упражни правото си да присъства на този процес, за да бъдат изпълнени всички условия по член 8, параграф 2 от Директива 2016/343, е необходимо засегнатото лице, в съответствие с този член 8, параграф 2, буква а), да е било уведомено своевременно за последиците от неговото неявяване или в съответствие с буква б) от посочения член 8, параграф 2 да бъде представявано от упълномощен да го защитава адвокат.
- 44 В случая, освен ако запитващата юрисдикция не установи друго, изглежда, че член 423, алинея 1 от НПК води до лишаване от правото на нов съдебен процес на лицата, които след предявяване на първоначалното обвинение по член 219 от НПК са се укрили, без този член 423, алинея 1 да изисква да се разгледа, от една страна, дали с оглед на всички релевантни обстоятелства, и по-специално на посочените в точки 39 и 42 от настоящото решение, може да се счита, че лицето е било уведомено от компетентните органи за съдебния процес срещу него, и от друга страна, дали лицето е било уведомено от тези органи за последиците от неговото неявяване или е било представявано в този процес от упълномощен да го защитава адвокат.
- 45 Националните съдилища следва да проверят дали член 423, алинея 1 от НПК все пак може да се тълкува в смисъл, който позволява изключването на правото на нов съдебен процес, предвидено в него, да бъде ограничено само до хипотезите, при които са изпълнени всички условия, предвидени в член 8, параграф 2 от Директива 2016/343. При невъзможност за тълкуване на българската правна уредба в съответствие с изискванията на правото на Съюза и при положение че, както бе припомнено в точка 35 от настоящото решение, член 8, параграф 4 и член 9 от тази директива имат директен ефект, тези съдилища са

длъжни да оставят без приложение всяка национална разпоредаба, която противоречи на тези разпоредби от правото на Съюза, без да е необходимо да искат или да изчакват премахването на несъвместимата с тях национална законова разпоредаба (вж. по аналогия решение от 21 октомври 2021 г., ZX (Отстраняване на пороци в обвинителния акт), C-282/20, EU:C:2021:874, т. 40 и 41 и цитираната съдебна практика).

- 46 В този случай, както следва от точки 82—85 от постановеното днес решение по дело C-400/23, VB II, запитващата юрисдикция би могла сама да провери дали в случая са изпълнени условията, предвидени в член 8, параграф 2 от Директива 2016/343.
- 47 В това отношение, що се отнася до въпроса дали може да се счита, че IR е бил уведомен за съдебния процес и че доброволно и недвусмислено се е отказал да упражни правото си да присъства на този процес, запитващата юрисдикция следва да се основе на указанията, съдържащи се в точка 58 от решение от 19 май 2022 г., Специализирана прокуратура (Производство срещу обвиняем, който се е укрил) (C-569/20, EU:C:2022:401), които са припомнени и уточнени в точки 39 и 42 от настоящото решение.
- 48 От останалата част от информацията, съдържаща се в определението за преюдициално запитване е видно, че IR се представлява по време на задочното си производство от служебно назначен адвокат, който няма никакъв контакт с него. При тези обстоятелства, както е посочено в точка 56 от решение от 19 май 2022 г., Специализирана прокуратура (Производство срещу обвиняем, който се е укрил) (C-569/20, EU:C:2022:401), изглежда, че IR не е представляван от „упълномощен“ адвокат по смисъла на член 8, параграф 2, буква б) от Директива 2016/343, което запитващата юрисдикция трябва да провери. При това положение въпросът дали предвидените в член 8, параграф 2 от тази директива условия са изпълнени в случая трябва да се прецени с оглед на буква а) от посочения член 8, параграф 2.
- 49 В съответствие с последната разпоредаба запитващата юрисдикция следва да провери дали IR е бил уведомен своевременно за последиците от неговото неявяване.
- 50 В това отношение, освен ако запитващата юрисдикция не установи друго, изглежда, че макар от член 247в, алинея 1 от НПК да следва, че връчването на обвинителния акт по член 246 от НПК има за цел в частност да уведоми обвиняемия, че делото може да бъде разгледано в негово отсъствие, по-специално ако не се намира на посочения от него адрес или е променил същия, без да уведоми за това компетентните органи, подобно задължение не е предвидено по отношение на първоначалното обвинение по член 219 от НПК.
- 51 Ако се установи, че IR не е бил уведомен, че ако се укрие от разследващите органи или ако за евентуално връчване на обвинителен акт по член 246 от НПК съобщи на тези органи неверен адрес, съдебният процес може да се проведе в негово отсъствие, запитващата юрисдикция следва да заключи, че в случая не са изпълнени условията, предвидени в член 8, параграф 2 от Директива 2016/343.
- 52 С оглед на всички изложени съображения на първия въпрос следва да се отговори, че членове 8 и 9 от Директива 2016/343 трябва да се тълкуват в смисъл, че допускат национална правна уредба, съгласно която лице, което се укрива, след като му е предявено първоначално обвинение във фазата по разследване в наказателното производство, като по този начин възпрепятства компетентните органи да го уведомят лично за окончателния обвинителен акт и за датата и мястото на съдебния процес срещу него, и което при тези

обстоятелства е осъдено задочно, няма право, ако бъде установено местонахождението му и бъде задържано с оглед на изпълнението на наказанието си, на нов съдебен процес, при условие че тази правна уредба ограничава изключването на правото на нов съдебен процес до лицата, за които, от една страна, с оглед на всички релевантни обстоятелства може да се счита, че са били уведомени за съдебния процес, и които, от друга страна, по време на задочния съдебен процес са били представлявани от упълномощен от тях адвокат или, при липса на такова представителство, са били своевременно уведомени, че ако се укрият от правосъдието, съдебният процес може да се проведе в тяхно отсъствие.

По втория въпрос

- 53 С втория си въпрос запитващата юрисдикция по същество иска да се установи дали с оглед на отказа на Върховния касационен съд да вземе предвид Директива 2016/343, член 8 от тази директива и член 47 от Хартата трябва да се тълкуват в смисъл, че наказателният съд може и дори е длъжен да откаже да разгледа по същество обвинението срещу подсъдимия и да постанови задочна присъда срещу него, за да предотврати последващото неоснователно отхвърляне на искането му за нов съдебен процес от съответния върховен касационен съд, който има изключителна компетентност да се произнася по искания за нов съдебен процес при обстоятелства като тези в главното производство.
- 54 Както следва от съдебната практика, припомнена в точка 45 от настоящото решение, при невъзможност националната правна уредба да се тълкува в съответствие с член 8, параграф 4 и член 9 от Директива 2016/343, националните съдилища са длъжни да оставят без приложение всяка национална разпоредаба, която противоречи на тези разпоредби от правото на Съюза, без да е необходимо да искат или да изчакват премахването на въпросната национална разпоредаба.
- 55 Следователно в тази хипотеза националните съдилища, сред които и съответният Върховен касационен съд, при подаване на искане за нов съдебен процес, са длъжни да се основават на общите минимални правила, прогласени в член 8, параграф 4 и член 9 от Директива 2016/343, които, както бе припомнено в точка 35 от настоящото решение, имат директен ефект.
- 56 Доколкото в определението за преюдициално запитване запитващата юрисдикция посочва, че от практиката на Върховния касационен съд със сигурност следва, че последният отказва да вземе предвид Директива 2016/343, следва да се констатира, че поради основното място, което заема тази констатация във втория преюдициален въпрос, запитващата юрисдикция се основава на схващането, което впрочем е изложено и в определението за преюдициално запитване, че от решение от 19 май 2022 г., Специализирана прокуратура (Производство срещу обвиняем, който се е укрil) (C-569/20, EU:C:2022:401), следва, че Директива 2016/343 не допуска член 423, алинея 1 от НПК.
- 57 Всъщност съгласно изложените от запитващата юрисдикция съображения, за отказа на Върховния касационен съд да вземе предвид тази директива бил показателен фактът, че този съд не е адаптирал практиката си след постановяването на това решение на Съда и продължава да прилага член 423, алинея 1 от НПК, без да се отклонява от текста на тази разпоредаба с оглед на общите минимални правила, предвидени в посочената директива.

- 58 В решение от 19 май 2022 г., Специализирана прокуратура (Производство срещу обвиняем, който се е укрil) (C-569/20, EU:C:2022:401), Съдът обаче не се е произнесъл по въпроса дали Директива 2016/343 трябва да се тълкува в смисъл, че не допуска национална разпоредба като член 423, алинея 1 от НПК, която би лишила от правото на нов съдебен процес лицата, които са се укрили, след като им е предявено първоначалното обвинение. Едва в настоящото решение, което съдържа допълнителни насоки за тълкуване спрямо изложените в решение от 19 май 2022 г., Специализирана прокуратура (Производство срещу обвиняем, който се е укрil) (C-569/20, EU:C:2022:401), Съдът дава повече указания с цел да помогне на българските съдилища да определят дали конкретните условия на процесуалния режим, предвидени в НПК, са в съответствие с тази директива.
- 59 При тези обстоятелства фактът, че Върховният касационен съд към днешна дата продължава да прилага член 423, алинея 1 от НПК, без да се отклонява от него, за да даде предимство на общите минимални правила, съдържащи се в Директива 2016/343, пред текста на тази разпоредба на НПК, не свидетелства непременно за отказ да се вземе предвид тази директива, а може да отразява убеждението на този върховен съд, което трябва да бъде проверено с оглед на дадените в настоящото решение на Съда указания, че тази разпоредба на НПК транспонира правилно посочената директива.
- 60 Така прочитът на решение от 19 май 2022 г., Специализирана прокуратура (Производство срещу обвиняем, който се е укрil) (C-569/20, EU:C:2022:401), от запитващата юрисдикция, на който се основава констатацията ѝ, че Върховният касационен съд отказва да вземе предвид Директива 2016/343, е неправилен. Следователно, доколкото тази констатация на запитващата юрисдикция се основава на погрешно схващане, вторият преюдициален въпрос е хипотетичен и следователно е недопустим (вж. по аналогия по-специално решение от 24 юли 2023 г., Lin, C-107/23 PPU, EU:C:2023:606, т. 69).

По съдебните разноски

- 61 С оглед на обстоятелството, че за страните по главното производство настоящото дело представлява отклонение от обичайния ход на производството пред запитващата юрисдикция, последната следва да се произнесе по съдебните разноски. Разходите, направени за представяне на становища пред Съда, различни от тези на посочените страни, не подлежат на възстановяване.

По изложените съображения Съдът (четвърти състав) реши:

Членове 8 и 9 от Директива (ЕС) 2016/343 на Европейския парламент и на Съвета от 9 март 2016 година относно укрепването на някои аспекти на презумпцията за невиновност и на правото на лицата да присъстват на съдебния процес в наказателното производство

трябва да се тълкуват в смисъл, че

допускат национална правна уредба, съгласно която лице, което се укрива, след като му е предявено първоначално обвинение във фазата по разследване в наказателното производство, като по този начин възпрепятства компетентните органи да го уведомят лично за окончателния обвинителен акт и за датата и мястото на съдебния процес срещу него, и което при тези обстоятелства е осъдено задочно, няма право, ако

бъде установено местонахождението му и бъде задържано с оглед на изпълнението на наказанието си, на нов съдебен процес, при условие че тази правна уредба ограничава изключването на правото на нов съдебен процес до лицата, за които, от една страна, с оглед на всички релевантни обстоятелства може да се счита, че са били уведомени за съдебния процес, и които, от друга страна, по време на задочния съдебен процес са били представлявани от упълномощен от тях адвокат или, при липса на такова представителство, са били своевременно уведомени, че ако се укрият от правосъдието, съдебният процес може да се проведе в тяхно отсъствие.

Lycourgos

Rodin

Spineanu-Matei

Обявено в открито съдебно заседание в Люксембург на 16 януари 2025 година.

Секретар

A. Calot Escobar

Председател

K. Lenaerts